

УДК 343.982

DOI 10.36919/3041-1149(Print).8.2025.166-174

В. В. Юсупов,

доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії з проблем
криміналістичного забезпечення
та судової експертології навчально-наукового
експертно-криміналістичного інституту,
Національна академія внутрішніх справ
email: yusupov1vv@gmail.com
ORCID 0000-0001-5216-4144

СУЧАСНІ КРИМІНАЛІСТИЧНІ МЕТОДИ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСОБИ: СУДОВО-ЛІНГВІСТИЧНА АВТОРОЗНАВЧА ЕКСПЕРТИЗА

У статті досліджується судово-лінгвістична авторознавча експертиза, розкриваються її завдання, основним серед яких є ідентифікація автора тексту. Зазначено щодо вимог до експертів, які проводять авторознавчі дослідження, і стосовно зразків мовлення особи, що надаються на експертизу. Окреслено можливості судово-лінгвістичної авторознавчої експертизи із встановлення автора тексту, зокрема анонімного повідомлення, його національності, освітнього рівня, рідної мови, місця формування мовленнєвих навичок, професії, статі, орієнтовного віку. Наголошено на проведенні комплексних авторознавчих і почеркознавчих експертиз в окремих випадках встановлення автора рукописного тексту. Проаналізовані перспективи подальшого розвитку судово-лінгвістичної авторознавчої експертизи в аспекті дослідження текстів юридичної спрямованості, офіційно-ділового стилю з метою встановлення автора тексту.

Ключові слова: судова експертиза, криміналістична ідентифікація, спеціальні знання, лінгвістична експертиза, авторознавча експертиза, розслідування кримінальних правопорушень.

Постановка проблеми та її актуальність. Ідентифікація особи зросла у зв'язку з військовими діями, підвищенням міграції населення тощо, що призвело до збільшення судових експертиз з метою встановлення особи та потреби в розробці нових науково-методологічних підходів. Сучасні методи ідентифікації особи, які використовують передові технології, надають широкі можливості для судових експертів і правоохоронних органів [1, с. 155, 159].

Ідентифікація особи в кримінальному провадженні здійснюється за допомогою криміналістичних методів, одним з яких є судова експертиза.

Нині із зростанням кількості кримінальних правопорушень проти національної безпеки України значної актуальності набуває дослідження текстуальних джерел інформації пропагандистського характеру, закликів до повалення державної влади або до змін кордонів держави, повідомлень, які розпалюють агресію й ворожнечу певних прошарків населення, та інших питань, з'ясування яких належить до предмета судово-лінгвістичної експертизи.

Судово-лінгвістичне дослідження проводять і під час з'ясування обставин вчинення корупційних кримінальних правопорушень у різних сферах суспільних відносин, і під час вивчення в кримінальному провадженні повідомлень, які містять усвідомлено приховану, замасковану, завуальовану інформацію. Експерти здійснюють текстуальні дослідження мовленнєвих актів пропозицій обіцянки, прийняття або спонукання до надання будь-якої неправомірної вигоди. Це питання є актуальним для корупційних кримінальних правопорушень, які вчиняються в Збройних силах України, відомствах і службах, пов'язаних із процесом мобілізації в нашій державі.

Отже, в умовах повномасштабної російської агресії проти України судово-лінгвістична експертиза набула особливої ваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічну основу криміналістичної ідентифікації особи становлять праці Л. Ю. Ароцкера, В. Д. Басая, І. В. Басистої, В. П. Бахіна, В. Г. Гончаренка, І. В. Гори, В. А. Журавля, А. В. Ішенка, О. А. Кириченка, Н. І. Клименко, І. І. Когутича, О. Н. Колесніченка, В. П. Колмакова, В. О. Коновалової, В. С. Кузьмічова, В. К. Лисиченка, Є. Д. Лук'янчикова, О. В. Одерія, І. В. Пирога, М. В. Салтевського, М. Я. Сегая, Е. Б. Сімакової-Єфремян, Р. Л. Степанюка, В. М. Стратонова, В. В. Тищенко, І. Я. Фрідмана, В. Г. Хахановського, П. В. Цимбала, С. С. Чернявського, Ю. М. Черноус, В. М. Шевчука, В. Ю. Шепітька, М. Г. Щербаковського та ін.

На окремі прийоми ідентифікації осіб у процесі кримінального процесуального доказування на сучасному етапі звертали увагу вітчизняні дослідники. Зокрема, В. Гусєва досліджувала проблеми ідентифікації особи за ознаками зовнішності [2]; особливості ідентифікації особи на стадії досудового розслідування вивчав В. Джура [3]; В. Хахановський і Т. Чашницька аналізували криміналістичні прийоми ідентифікації особи за ходом [4]; колектив авторів Національної академії внутрішніх справ і Харківського національного університету внутрішніх справ у навчальному посібнику узагальнив основні методи ідентифікації особи: ДНК-аналіз, дактилоскопія, фото-, відеозображення, трасологічні дослідження, криміналістичне вивчення почерку та писемної мови, габітологія тощо [5].

Водночас у зв'язку із запровадженням нових складів кримінальних правопорушень і збільшенням кількості злочинів проти основ національної безпеки України, як-от дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади, державна зрада, колабораційна діяльність, виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників тощо, у слідчій практиці зросла потреба в лінгвістичних дослідженнях різних висловлювань, що можуть містити ознаки зазначених злочинів. Як відомо, лінгвістична експертиза поділяється на авторознавчу та семантико-текстуальну експертизу писемного й усного мовлення.

Метою статті є розкриття організаційно-тактичних питань проведення судово-лінгвістичної авторознавчої експертизи з метою ідентифікації особи в сучасних умовах протидії злочинності, зокрема пов'язаним із воєнними загрозами Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одну з відмінних ознак судово-лінгвістичної авторознавчої експертизи становить комплексне використання даних і методів таких галузей знань, як історична філологія, загальна та соціальна психологія, соціальна культурологія, психолінгвістика та ін. [6, с. 255]. У межах судово-лінгвістичної експертизи виокремлюють такі види досліджень: авторознавчі, семантико-текстуальні дослідження та дослідження текстів документів. Досліджене експертом усне мовлення або писемні тексти є вагомими доказами тієї інформації, без якої неможливий процес доказування у справі.

Основою судово-лінгвістичної авторознавчої експертизи постає судове авторознавство – галузева предметна галузь криміналістичних експертних знань (адже ідентифікаційна судова авторознавча експертиза спирається на теорію криміналістичної ідентифікації).

Завданнями судово-лінгвістичної авторознавчої експертизи є *ідентифікаційні*: встановлення автора певного тексту; *ситуативно-діагностичні*: встановлення незвичного / звичного психофізіологічного стану автора в період складання тексту, факту навмисної / ненавмисної зміни писемного мовлення, наслідування мовлення іншої особи тощо; *класифікаційно-діагностичні*: встановлення соціально-демографічних характеристик автора тексту (місце формування його мовленнєвих навичок, рідна мова, статі, вік, освітній рівень тощо). У таких випадках до документа про призначення експертизи (залучення експерта) ініціаторові бажано додавати соціально-біографічну характеристику ймовірного автора тексту.

Таку експертизу проводять фахівці з вищою філологічною освітою та спеціальною експертною підготовкою в цій галузі за такими експертними спеціальностями: 20.1. «Авторознавчі дослідження»; 20.2. «Семантико-текстуальні дослідження»; 20.3. «Дослідження текстів документів» [7].

На авторознавчу експертизу потрібно надавати текст обсягом орієнтовно не менше ніж 100 слів. Під час підготовки матеріалів для проведення експертизи з метою встановлення авторства орган, який призначає експертизу, повинен зібрати вільні, умовно вільні й експериментальні

зразки писемного мовлення особи, яка підлягає ідентифікації. Кожний зразок позначається, що це вільний або умовно вільний зразок писемного мовлення певної особи (зазначається прізвище, ім'я, по батькові особи), та засвідчується підписом особи, яка залучає експерта. Загальний обсяг експериментальних зразків має становити не менше ніж 5 самостійно складених текстів на вільну тему, а також на тему, близьку до теми досліджуваного тексту. Мінімальний обсяг кожного зразка орієнтовно 100 слів. Якщо текст зразка виявився меншим за мінімальний, відбираються зразки як тексти на інші теми. За клопотанням експерта можуть відбиратися експериментальні зразки, які за стилем і деякими іншими характеристиками відрізняються від документа, що досліджується. Остаточню достатність (та якість) порівняльного матеріалу оцінює експерт з урахуванням конкретної експертної ситуації. До документа про призначення експертизи (залучення експерта) бажано додавати соціально-біографічну характеристику ймовірного автора тексту.

Проаналізуємо основні аспекти, що встановлюються авторознавчою судово-лінгвістичною експертизою відповідно до потреби ідентифікувати особу – виконавця тексту або отримати про неї дані, які сприятимуть її встановленню й розшуку.

Вирішення завдань щодо встановлення автора тексту. Писемне мовлення, а саме текст як його витвір, відображає особистість у всій багатогранності її властивостей, спрямувань, ціннісних орієнтацій. Походження людини, місце її народження та проживання, мовне оточення дитячих, молодих, зрілих років, рідна мова (якщо текст виконаний нерідною мовою) можуть обумовлювати певні відхилення в писемному мовленні. Вік відображається на періодах становлення писемного мовлення, його збагаченні (або зубожінні), на використанні стереотипів, характерних для певного етапу розвитку соціуму. Рівень освіти, загальної культури виявляється в багатстві (або бідності) лексичних, граматичних, стилістичних варіантів мовлення, його інтелектуальному наповненні. Професійна належність автора багато в чому зумовлює рівень і особливості мовної та змістової сторін тексту, співвідноситься зі способом презентації дійсності в наочних образах або абстрактних категоріях тощо [8, с. 24].

Текст документа може розглядатись як проєкція індивідуальної мовної системи або ширше – психомовленнєвої організації особистості, компоненти (психічні властивості) якої перебувають у певній закономірній взаємодії [9]. Це набуває особливої ваги тоді, коли потрібно *встановити автора анонімного тексту (повідомлення)*. Експерт визначає реальність погрози, що міститься в тексті анонімного повідомлення. Зіставлення, доповнення, оцінка та використання інформації, що отримана під час проведення оперативно-розшукових заходів, негласних слідчих (розшукових) дій, у процесі дослідження анонімних документів, сприяє швидкому встановленню аноніма.

Авторознавча експертиза вирішує питання щодо типологічних, класифікаційних характеристик (властивостей) автора тексту документа (класифікаційна діагностика) на основі спеціальних знань через дослідження тексту та інших матеріалів кримінального провадження, цивільної або іншої справи. Інформація щодо взаємопов'язаних особистісних властивостей, яка виявляється в мовленнєвій поведінці автора тексту, міститься в структурних особливостях змістової та мовної організації тексту.

Властивості автора – це насамперед психофізіологічні, соціальні, біографічні його характеристики: вік, стать, рідна мова, місце формування мовленнєвих навичок (географічний регіон, уродженцем якого є або на території якого тривалий час мешкав автор), освітній рівень, професія тощо. Інформація про згадані особисті властивості відображається в діагностичних ознаках писемного мовлення, які виявляються в особливостях мовних і когнітивних (понятійно-сміслових, логічних) структур тексту, що містять відомості про властивості його автора [8, с. 26].

Вирішення питань щодо національності, освітнього рівня автора тексту. До компетенції експерта-лінгвіста входить вирішення питання не про офіційно здобуту освіту автора наданого на дослідження тексту, а лише про рівень культури писемного мовлення, характерний для осіб із відповідною (початковою, базовою середньою, профільною середньою, вищою) освітою. Експерт також не вирішує питання щодо національності автора, а лише щодо його рідної (і/або розмовної) мови.

Дослідження починається із загального аналізу (і характеристики) змістової та мовної сторін тексту. Потім проводиться аналіз конкретних лексико-граматичних, пунктуаційних, орфографічних структур викладення. Досліджується словниковий склад, багатство / бідність, різноманітність / однотиповість використовуваних лексичних, синтаксичних, пунктуаційних, стилістичних ресурсів мови. Так, під час обґрунтування експертних версій про те, що автор тексту – особа з вищою освітою, може наголошуватися, що в логіко-змістовому плані наданий на дослідження текст характеризується структурною оформленістю, логічністю, наявністю та обґрунтованістю розбиття на абзаци, смисловою завершеністю. У лексичному плані зазначається на значний і різноманітний склад використовуваної лексики, літературне оброблення. В аспекті синтаксису зазначається різноманітність використовуваних синтаксичних структур, а в плані пунктуації – багатство й гнучкість пунктуаційної системи, що дає змогу оформлювати повноту вираження смислових і стильових відтінків мовлення.

У разі вирішення питання про професійну належність автора тексту доцільно проведення комплексної експертизи – за участю фахівця з певної галузі знань (біології, медицини, історії тощо). Інакше експертові потрібно, наприклад, обмежитися висновком про наявність у досліджуваному тексті мовних засобів, характерних для певної сфери діяльності, вказівкою на те, що автор має до неї певний стосунок тощо.

Встановлення рідної мови, місця формування мовленнєвих навичок та освітнього рівня автора тексту. Рідна мова – це мова, яку індивід засвоїв у дитинстві через наслідування мови батьків і/або старших і яка стала першим основним засобом спілкування, формування думки й становлення особистості. Джерелом інформації про рідну мову автора є відхилення мовлення від системи, норми, тезаурусу мови. Порушенням мовленнєвої системи є недотримання граматичних та орфографічних правил мови, вживання слів у невластивих їм значеннях і зв'язках, невмотивоване використання іншомовної або нелітературної лексики та фразеології.

Під час встановленні рідної мови автора тексту дослідження окремих ознак писемного мовлення пропонується починати з диференціації помилок, пов'язаних із порушеннями системи, норми й тезаурусу мови, якою виконаний текст. Потім виявляються помилки на мовних рівнях: лексичному – використання слів іншої мови (наприклад, спільнокореневих, але по-різному оформлених у словотворчому плані, уживання слів певної мови в невластивих значеннях і зв'язках); граматичному – помилки в порушенні порядку слів (у побудові простих і складних речень, уживання відмінкових і родових форм); графіко-орфографічному – помилки, відхилення від графіки й орфографії певної мови. Наступний етап – з'ясування лінгвістичної природи виявлених помилок, їхньої зумовленості (незумовленості) фактами української (білоруської, російської або іншої) мови. Аналогічно виокремлюються порушення системи, норми й тезаурусу певної мови.

Методика встановлення місця формування мовленнєвих навичок українського писемного мовлення автора тексту розглядається як окремий випадок, інколи і як подальший розвиток, логічне доповнення експертної програми вирішення питання щодо рідної (зокрема, української) мови автора тексту. Встановивши помилки в досліджуваному тексті, експерт має з'ясувати їх лінгвістичну природу. Виокремлюються відхилення від системи української літературної мови, зумовлені як мовними фактами певного територіального діалекту (говірки) української мови, так і фактами іншої мови. Проте експерт має бути обережним під час розподілу помилок, оскільки одні й ті самі помилки можуть траплятися в мові носіїв діалектів і української мови, і російської, і білоруської, і навіть інших слов'янських мов. Тому потрібний ретельний, з урахуванням усіх видів контексту аналіз наданого на дослідження тексту.

Вивчаючи тексти, виконані українською мовою, потрібно враховувати ознаки писемного мовлення, зумовлені впливом різних говірок і діалектів української мови. Ці дані також можна використовувати для криміналістичного дослідження рукописів, виконаних українською мовою, в оперативно-розшуковій роботі для розшуку автора документа.

Водночас варто враховувати соціально-історичні умови функціонування української мови на території нашої держави. Так, соціально-історичні умови функціонування української мови на території України, заселення Слобожанщини впродовж тривалого історичного періоду одночасно

і українцями, і росіянами, дало підстави для формування двомовності [10], а саме українсько-російського білінгвізму. Постійне двомовне середовище призводить до того, що в білінгвів виникає єдиний фонд лексико-граматичних засобів, змішаний механізм породження висловлювань, унаслідок якого носії двомовності навіть у висловлюваннях рідною мовою відчують вплив контактної мови, що виявляється в значній кількості інтерференційних помилок на різних мовних рівнях [11].

Визначити, яка з двох мов у носія російсько-української двомовності є основною і яка з них є головним джерелом інтерференції, досить складно, оскільки в мові двомовного носія інтерференція може відбуватися в обох напрямках. Усе частіше об'єктом розгляду питання мови на території України є «суржик», властивий носіям змішаного українсько-російського мовлення. В експертній практиці є певні напрацювання щодо встановлення рідної мови автора тексту, виконаного мовою «суржику» [10].

Водночас останнім часом спостерігається зростання престижності української мови як державної, яка активно використовується у сферах ділового й міжособистісного спілкування, в галузі освіти, юриспруденції, засобах масової інформації тощо [12]. Також узгодження на законодавчому рівні мовного питання сприяє всебічному впровадженню української мови в суспільний простір [13].

Успішне використання діалектних відмінностей української мови, говірок, особливо на лексичному рівні дає експертові підстави припустити навіть місце (область, район, у деяких випадках – населений пункт) проживання розшукованої особи. Поширення діалектів (наріч) і говірок у певний спосіб локалізоване, тобто певною мірою закріплене за конкретними географічними / етнографічними регіонами, що нерідко дає змогу встановлювати місце постійного проживання (або тривалого мешкання) автора наданого на дослідження тексту.

До вирішення питання про *професійну належність автора тексту* треба підходити з певною обережністю, з урахуванням обмеженості обсягу досліджуваних текстів, опосередкованого впливу на побудову тексту таких чинників, як тема й мета повідомлення, специфіка функційного стилю мовлення, у якому виконаний документ, а крім того, і можливості використання особами однієї професії термінів з іншої сфери діяльності. Лексика, властива представникам «вузьких» спеціальностей, може бути знайома і технічному персоналу, і різним обслуговувальним працівникам.

Висновки щодо професійної належності автора можуть бути зроблені з огляду на специфіку тезаурусу, навички оформлення, наприклад ділових документів, типових для певних професій зворотів мови, а також емоцій, пов'язаних із певним змістовим блоком, що охоплює «модельно-ключові фрази» (ті фрази, які мають стійкий зв'язок із визначальним параметром і властиві певній категорії осіб, тобто фрази, які є «стереотипно-конвенційними» і слугують основою для моделювання характеристик особистості).

Встановлення рідної мови (або/і основної розмовної) автора тексту. Якщо перед експертом було поставлено загальне питання щодо соціально-біографічного «портрета» автора тексту, дослідження потрібно починати із встановлення рідної (або/і основної розмовної) мови автора. Для вирішення зазначеного питання експерт досліджує з використанням відповідних методик [10; 14 та ін.] відображені в текстах загальні й окремі ознаки пунктуаційних, орфографічних, граматичних, лексичних, стилістичних навичок писемного мовлення. Особлива увага звертається на характер мовленнєвих помилок, відхилень від норм мови, якою виконано текст документа. У ряді випадків можуть виявлятися помилки типові для писемного мовлення монолінгвів і пов'язані або з недостатнім знанням норм літературної мови або з фактом навмисного перекручення писемного мовлення автором тексту.

Під час аналізу характеру лексико-граматичної сторони текстів експерти можуть зазначати, зокрема: вільне використання лексико-синтаксичних засобів російської або української літературної мови, вживання ідіоматичних зворотів, характерних для мови монолінгвів, використання лексико-синтаксичних структур, характерних для писемного мовлення в умовах побутового спілкування тощо. У таких випадках у синтезувальній частині експертних висновків зазначаються класифікаційні ознаки, що використовувалися під час формування діагностичного комплексу,

як підстава для висновку про те, що мова, якою виконано текст документа, є рідною і/або основною розмовною мовою для автора тексту.

Висновок про те, що мова, якою виконано текст, не є рідною для автора, обґрунтовано аргументується наявністю в текстах комплексу мовленнєвих порушень (лексико-граматичного, стилістичного, орфографічного характеру), зумовлених інтерферентним впливом іншої мови. На питання щодо рідної мови й місця формування мовленнєвих навичок автора тексту експерт може надавати висновки в категоричній та ймовірній формах (зазвичай у зв'язку з обмеженим обсягом дослідженого тексту) [8, с. 32].

Встановлення статі автора тексту. Одним із актуальних питань в авторознавчій судово-лінгвістичній експертизі є *відмінність між чоловічим і жіночим мовленням*. Одна з найважливіших тенденцій, що визначає відмінності чоловічого й жіночого мовлення, належить до його емоційної характеристики.

Жіночому мовленню властива значна емоційність. У жінок більшою мірою, ніж у чоловіків, розвинена здатність синтезувати складні емоційні стани: їхні емоції динамічніші й нерідко змінюються впродовж тексту. Часто жінки вводять у текст додаткові об'єкти, щоб зробити описувану ситуацію більш чуттєвою. Вони чутливіші до взаємин між людьми, тому в тексті з'являються вираження емоцій з приводу таких стосунків. Про емоційну насиченість мовлення жінок можна судити за лексичними засобами мови, емоційний заряд яких закладений у самому їхньому значенні. Наприклад, уживання семантично «порожніх» слів, що виражають емоції («страшна черга», «жахливі умови»); використання афектованої лексики («незвичайний», «нестерпний»); уживання гіпербол («та я б краще померла, ніж пішла до нього на уклін»), оцінних висловлювань замість назви особи за прізвиськом (*цей кримінальний авторитет, ця погань*) і засобів, що набувають емоційної маркованості внаслідок їхнього метафоричного використання (наприклад, «звір» стосовно до людини); майже в два рази частіше за чоловіків жінки використовують фразеологізми; додають у розповідь свою особистість, свою оцінку, відношення до обговорюваного. Про більшу емоційність мовлення жінок (зокрема, дівчат) свідчить значне вживання вигуків, зокрема тих, що виражають невпевненість. Сюди ж належить частіше, порівняно з мовою чоловіків, використання окличних, питальних речень, риторичних питань і звернень, переважання неповних речень та еліптичних конструкцій.

Водночас у текстах чоловіків описування подій нерідко починається з етапу аналізу, класифікації, часто переважають складнопідрядні конструкції, зокрема з підрядними, що виражають причинно-наслідкові зв'язки. Чоловіки рідше використовують у своєму мовленні окличні й питальні речення. У текстах чоловіків зареєстрована нижча частотність неповних речень та еліптичних конструкцій, речень із непрямым порядком слів. Чоловіки припускаються в текстах значно більшої кількості помилок, ніж жінки, а лексична різноманітність словника в чоловіків вища, ніж у жінок. Нерідко чоловіки більш схильні до вживання експресивно зниженої, інвективної або обценної лексики, ніж жінки.

Встановлення віку автора тексту. У психології виокремлюються три взаємопов'язаних, але таких, що не збігаються один з одним, вікових періодів розвитку людини: хронологічний (паспортний), фізичний (або біологічний) і психологічний. Розвиток людини в зрілому віці тісно пов'язаний із динамікою її психологічного віку. Відповідно, фізичний вік людини нерідко істотно відрізняється від паспортного. Психологічний вік може не збігатися із хронологічним, він багато в чому впливає на фізичний, хоча далеко не завжди й не у всьому з ним збігається. Психологічний вік характеризує те, якою людиною себе відчуває й усвідомлює. Людина, відносячи себе до певного віку (відчуваючи або усвідомлюючи себе молодою, зрілою або літньою), орієнтується не стільки на вікові межі, скільки на вміст періоду – специфічну для неї сферу соціальних стосунків, спосіб життя (характер діяльності, інтересів тощо).

Під час встановлення віку автора тексту експертові потрібно приділяти серйозну увагу таким аспектам: аналіз соціально-психологічної позиції автора стосовно до описуваних об'єктів, яка зазвичай суттєво відмінна в осіб молодого й зрілого, а тим більше літнього віку, тобто характеру й рівню соціальної оцінки обговорюваних подій, явищ, осіб; те, що саме в описуваному об'єкті викликає емоційну (оцінну) реакцію; на що (або на кого) і як посиляється

автор під час обґрунтування своїх тверджень, з якої предметної галузі вони взяті (або кого і як цитує); який рівень мислення передбачає використання цих даних тощо.

Згідно з дослідженнями психологів, існують певні вікові особливості сприйняття людини людиною. Інакше кажучи, в цьому випадку рекомендується досліджувати особливості інтелектуальних навичок особистості, рівень розвитку яких зазвичай пов'язаний з обсягом і характером життєвого досвіду людини, що в поєднанні з аналізом її мовленнєвих навичок дає змогу значно розширити можливості встановлення вікової належності людини.

Чинні на сьогодні методики ідентифікаційного та класифікаційного дослідження розроблені на матеріалі писемного мовлення, тексти якого виконані в рукописний спосіб; проте в експертній практиці вони застосовуються й для проведення авторознавчої експертизи за текстами інтернет-комунікації, смс-повідомлень тощо. Із дослідженням текстових повідомлень за стенограмами усних повідомлень ситуація значно складніша, оскільки для порівняльного дослідження потрібно поряд зі зразками писемного мовлення надавати також стенограми текстів усного мовлення з урахуванням відмінностей між писемним та усним мовленням, а також особливостей їхнього дослідження.

Нині частими є *судово-лінгвістичні авторознавчі дослідження текстів юридичної спрямованості, офіційно-ділового стилю* (позовні заяви, ухвали, рішення, розписки тощо) з метою встановлення автора / виконавця тексту. Зазначені тексти, які мають певну специфіку складання й шаблонність, стають об'єктами дослідження, що викликає складнощі під час проведення експертизи, оскільки на сьогодні невизначені методичні підходи з метою вирішення такого завдання. Поява методики авторознавчої експертизи з дослідження офіційно-ділових документів надаватиме висновкам експертів більшої аргументованості під час їхньої оцінки та не викликатиме сумнівів у проведених дослідженнях. Також потребами експертної практики обумовлене розроблення методичних принципів вирішення завдань за об'єктами невеликого обсягу (від 5–10 слів), до яких належать згадані тексти смс-повідомлень, інтернет-листування тощо.

Висновки. Отже, під час використання сучасних технологій щодо ідентифікації особи важливо уважно здійснювати процес ототожнення з урахуванням усіх можливих обмежень та інших чинників, аналізувати отриману інформацію в сукупності з іншими доказами, які одержані в кримінальному провадженні. Основне місце серед цих джерел доказів належить висновку експерта, зокрема й судово-лінгвістичної авторознавчої експертизи. За допомогою цієї експертизи вирішуються такі завдання: встановлюється автор тексту, зокрема анонімного повідомлення, його національність, освітній рівень; рідна мова, місце формування мовленнєвих навичок; професійна належність автора тексту, його стать, орієнтовний вік та деякі інші. Питання встановлення виконавця тексту, створеного через переписування, має вирішуватися комплексно з почеркознавчим дослідженням, так само як і встановлення автора текстового повідомлення – у зв'язку зі складністю оцінки виявлених діагностичних ознак мовлення, багато з яких є характерними для складання тексту під впливом будь-яких «збивальних» чинників, наприклад у стані емоційної напруженості, страху, зі зміною ознак власного мовлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Возна О. Використання ДНК-аналізу та інших сучасних методів і технологій у кримінальному судочинстві. *Криміналістика і судова медицина в умовах сучасних викликів та глобальних загроз* : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 12 листоп. 2024 р. Харків : Право, 2024., С. 155–160.

2. Гусєва В. Проблеми ідентифікації особи за ознаками зовнішності під час розслідування кримінальних правопорушень. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2021. Вип. 2 (24). С. 109–122. DOI : <https://doi.org/10.32353/khrife.2.2021.07>

3. Джура В. В. Особливості криміналістичної ідентифікації особи при проведенні досудового розслідування. *VI Міжнародний молодіжний науковий юридичний форум* : матеріали форуму, м. Київ, 18 травня 2023 р. Київ : НАУ, 2023. С. 224–226.

4. Хахановський В. Г., Чашницька Т. Г. Ідентифікація особи за ходою, зафіксованою в матеріалах відеозапису. *Криміналістичний вісник*. 2021. № 33 (1). С. 72–80. DOI : <https://doi.org/10.37025/1992-4437/2020-33-1-72>

5. Криміналістика: криміналістична техніка : навч. посіб. / Р. Л. Степанюк, В. О. Гусева, В. В. Кікінчук та ін. Харків : ХНУВС, 2023. 388 с.
6. Авторське право та авторознавча лінгвістична експертиза у цифрову добу : монографія / Харитонova О. І., Клименко Н. І., Харитонов Є. О., Ульянова Г. О., Григорянц Г. І. ; за ред. О. І. Харитонової, Н. І. Клименко. Одеса : Фенікс, 2017. 270 с.
7. Про внесення змін до Положення про Експертно-кваліфікаційну комісію МВС та порядок проведення атестації судових експертів Експертної служби МВС : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 23.03.2023 № 181. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/RE39778?an=2>
8. Науково-методичні основи судово-лінгвістичної експертизи писемного мовлення / Юсупов В. В., Атаманчук В. М., Саковський А. А., Шутенко С. В., Доценко О. Л., Меркулова О. В. : метод. рек. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2025. 79 с.
9. Вул С. М. Особенности методики экспертного решения вопросов о родном языке автора документов. *Криминалистика и судебная экспертиза*. Киев, 1981. Вип. 23. С. 70–75.
10. Методика вирішення судово-авторознавчих класифікаційних завдань щодо встановлення соціально-біографічного портрета автора документа / держ. реєстрація № 1.2.16 від 29.01.2016 : Реєстр методик проведення судових експертиз / Міністерство юстиції України : офіційний вебсайт. URL : <https://rmpse.minjust.gov.ua>
11. Черемська О. С. Явища лексичної та граматичної інтерференції в сучасній українській літературній мові (на матеріалі ЗМІ Харківщини ХХІ ст.). *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского*. Симферополь, 2006. Т. 19 (58), № 2. С. 84–87.
12. Богданович Г. Ю., Єфімов С. А. Про мову спілкування та національну самоідентифікацію в мультикультурному середовищі. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского*. Симферополь, 2006. Т. 19 (58). № 2. С. 3–10.
13. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25.04.2019 № 2704-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>
14. Будко Т. В. Загальна методика судово-лінгвістичної семантико-текстуальної експертизи. Київ : Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз СБУ, 2020. 55 с.

REFERENCES

1. Vozna, O. (2024). Viktoristannya DNK-analizu ta inshih suchasniy metodiv i tehnologiy u kriminalnomu sudochinstvi [The use of DNA analysis and other modern methods and technologies in criminal justice.]. *Kriminalistika i sudova medicina v umovah suchasniy viklikiv ta globalniy zagroz* [Forensic science and forensic medicine in the face of modern challenges and global threats] : zb. materialiv mizhnar. nauk.-prakt. konf., m. Harkiv, 12 listopada 2024 r. Harkiv : Pravo, P. 155–160 [in Ukrainian].
2. Gusyeva, V. (2021). Problemy identyfikatsiyi osoby za oznakamy zovnishnosti pid chas rozsliduvannya kryminalnykh pravoporushen [Problems of identifying a person by appearance during the investigation of criminal offenses]. *Teoriya ta praktyka sudovoyi ekspertyzy i kryminalistyky* [Theory and practice of forensics and criminalistics]. Vol. 2 (24). P. 109–122 [in Ukrainian].
3. Dzhura, V. V. (2023). Osoblivosti kriminalistichnoyi identyfikatsiyi osobi pri provedenni dosudovogo rozsliduvannya [Features of forensic identification of a person during a pre-trial investigation]. *VI Mizhnarodnij molodizhnij nauchoviy yuridichnij forum* [VI International Youth Scientific Legal Forum] : materialy forumu, m. Kiyiv, 18 travnya 2023 r. Kiyiv : NAU, P. 224–226 [in Ukrainian].
4. Khakhanovskiy, V. G. & Chashnyczka, T. G. (2021). Identyfikatsiya osoby za xodoyu, zafiksovanoyu v materialax videozapysu [Identification of a person by gait recorded in video footage]. *Kryminalistychnyy visnyk* [Forensic Bulletin]. Vol. 33 (1). P. 72–80. DOI : <https://doi.org/10.37025/1992-4437/2020-33-1-72> [in Ukrainian].
5. Stepanyuk, R. L., Gusyeva, V. O., Kikinchuk, V. V. et al. (2023). Kriminalistika: kriminalistichna tehnika [Forensics: forensic techniques]. Harkiv : HNUVS [in Ukrainian].
6. Haritonova, O. I., Klimenko, N. I., Haritonov, Ye. O., Ulyanova, G. O. & Grigoryanc, G. I. (2017). Avtorske pravo ta avtoroznavcha lingvistichna ekspertiza u cifrovu dobu [Copyright and copyright linguistic expertise in the digital age]. Odessa : Feniks [in Ukrainian].

7. Order of the Ministry of Internal Affairs on amendments to the Regulations on the Expert Qualification Commission of the Ministry of Internal Affairs and the procedure for conducting certification of forensic experts of the Expert Service of the Ministry of Internal Affairs dated March 03, 2023 No. 181. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/RE39778?an=2> [in Ukrainian].

8. Yusupov, V. V., Atamanchuk, V. M., Sakovskij, A. A., Shutenko, S. V., Docenko, O. L. & Merkulova O. V. (2025). Naukovo-metodichni osnovi sudovo-lingvistichnoyi ekspertizi pisemnogo movlennya [Scientific and methodological foundations of forensic linguistic expertise of written speech]. Kiyiv : Nacionalna akademiya vnutrishnih sprav [in Ukrainian].

9. Vul, S. M. (1981). Osobennosti metodiki ekspertnogo resheniya voprosov o rodnom yazyke avtora dokumentov [Features of the methodology for expert resolution of issues regarding the native language of the author of documents] *Kriminalistika i sudebnaya ekspertiza* [Forensic science and forensic expertise]. Vol. 23. P. 70–75 [in Russian].

10. Metodika virishennya sudovo-avtoroznavchih klasyfikatsijnih zavdan shodo vstanovlennya socialno-biografichnogo portreta avtora dokumenta [Methodology for solving forensic author classification tasks to establish a socio-biographical portrait of the author of the document] dated January 29, 2016 No. 1.2.16. URL : <https://rmpse.minjust.gov.ua> [in Ukrainian].

11. Cheremskaya, O. S. (2006). Yavisha leksichnoyi ta gramatichnoyi interferenciyi v suchasniy ukrayinskij literaturnij movi (na materialakh ZMI Harkivshini XXI st.) [Phenomena of lexical and grammatical interference in the modern Ukrainian literary language (based on materials from the Kharkiv region's mass media in the 21st century)]. *Uchenye zapiski Tavricheskogo nacionalnogo universiteta im. V. I. Vernadskogo* [Scientific notes of the Tauride National University named after V. I. Vernadsky]. Vol. 19 (58). No. 2. P. 84–87 [in Ukrainian].

12. Bogdanovich, G. Yu. & Yefimov, S. A. (2006). Pro movu spilkuvannya ta nacionalnu samoidentifikatsiyu v multikulturnomu seredovishi [On the language of communication and national self-identification in a multicultural environment]. *Uchenye zapiski Tavricheskogo nacionalnogo universiteta im. V. I. Vernadskogo* [Scientific notes of the Tauride National University named after V. I. Vernadsky]. Vol. 19 (58). No. 2. P. 3–10 [in Ukrainian].

13. Law of Ukraine on Ensuring the Functioning of the Ukrainian Language as the State Language dated April 25, 2019 No. 2704-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> [in Ukrainian].

14. Budko, T. V. (2020). Zagalna metodika sudovo-lingvistichnoyi semantiko-tekstualnoyi ekspertizi [General methodology of forensic linguistic semantic and textual expertise]. Kiyiv : Ukrayinskij naukovo-doslidnij institut specialnoyi tehniki ta sudovih ekspertiz SBU [in Ukrainian].

V. V. Yusupov. MODERN FORENSIC METHODS OF PERSONAL IDENTIFICATION: FORENSIC LINGUISTIC AUTHORSHIP EXPERTISE

The article examines forensic linguistic authorship expertise, reveals its tasks, the main of which is the identification of the author of the text. It is noted about the requirements for experts conducting authorship research and about the speech samples of a person submitted for expertise. The possibilities of forensic linguistic authorship expertise for establishing the author of a text, including anonymous messages, his nationality, educational level, native language, place of formation of speech skills, profession, gender, approximate age are outlined. The importance of conducting comprehensive authorship and handwriting expertise in some cases of establishing the author of a handwritten text is emphasized. The prospects for further development of forensic linguistic authorship expertise in the aspect of studying texts of legal orientation, official-business style in order to establish the author of the text are analyzed.

Key words: forensic expertise, forensic identification, special knowledge, linguistic expertise, authorship expertise, investigation of criminal offenses.